

บทที่ 2

ปริทัศน์วรรณกรรม

ในบทนี้จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหนังสืออนุสรณ์งานศพ ลักษณะของหนังสืออนุสรณ์งานศพ การนำเสนอข้อมูลในแต่ละส่วน การจัดพิมพ์ ขอบเขตเนื้อหา แหล่งที่มาของเรื่องที่น่ามาจัดพิมพ์ในหนังสือ ผู้เขียนเรื่อง แหล่งที่พิมพ์ และแหล่งที่รวบรวมหนังสืออนุสรณ์งานศพ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวัติความเป็นมาของหนังสืออนุสรณ์งานศพ

ประเพณีการพิมพ์หนังสือเพื่อแจกแก่ญาติมิตรของคนไทยเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงผนวชอยู่และประทับอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร พระองค์ทรงตั้งโรงพิมพ์เพื่อพิมพ์หนังสือแจก เพื่อแข่งขันกับการเผยแพร่คริสต์ศาสนาของมิชชันนารีอเมริกัน ในขณะนั้นยังไม่ได้เป็นการแจกหนังสือเนื่องในโอกาสพิเศษแต่อย่างใด

การแจกหนังสือเป็นของชำร่วยเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2419 ในงานฉลองเลื่อนกรมของกรมหมื่นอักษรศาสตราจารย์เป็นกรมขุนบดินทร์ไพศาลโสภาธิปก หนังสือแจกคือ นมทุกปกรณัมพิมพ์ที่โรงพิมพ์หลวงในพระบรมมหาราชวัง (สงวน อ้นคง 2516: 712-713)

เมื่อการพิมพ์เจริญก้าวหน้าขึ้น การพิมพ์หนังสือแจกเพื่อเป็นของชำร่วยในวันมงคลต่างๆ ก็ได้รับความนิยมจากบุคคลทั่วไป รวมทั้งแจกเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพด้วย หนังสือที่พิมพ์แจกเป็นอนุสรณ์งานศพเล่มแรกคือ หนังสือที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์แจกในงานพระเมรุพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์พระบรมราชเทวี หรือ สมเด็จพระนางเรือล่ม และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ากกรรณภรณ์เพชรรัตน์ เมื่อพ.ศ. 2423 เนื้อเรื่องเป็นรวมบทสวดมนต์พระสูตรพระปริตต่างๆ ซึ่งเดิมจารลงในใบลานเป็นอักษรขอม มาตีพิมพ์เป็นอักษรไทยจำนวน 10,000 ฉบับ เพื่อพระราชทานพระสงฆ์ไทยทั่วทุกอาราม หนังสือเล่มนี้ยังจัดเป็นหนังสือสวดมนต์ภาษาไทยเล่มแรกที่ตีพิมพ์ในประเทศไทยด้วย โดยพิมพ์ ณ โรงพิมพ์หลวงในพระบรมมหาราชวัง (เอนก นาวิกมูล 2530: 114-115)

การเรียบเรียงประวัติผู้ตายมาลงพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์งานศพเริ่มเป็นที่นิยมตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 6 ในระยะที่สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพเป็นนายกหอพระสมุดวชิรญาณ หนังสือแจกในงานศพที่เป็นประวัติผู้ตายส่วนเล่มแรก คือ ศรีสุนทรานุประวัติ ซึ่งเป็นประวัติของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เจ้ากรมพระอาลักษณ์ในรัชกาลที่ 5 พิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ เมื่อ ร.ศ. 114 (พ.ศ. 2438) จำนวน 3,000 ฉบับ เล่มที่สอง ได้แก่ ชีวิตประวัติของพระยาประชาภิกรจักร (แหม่ม นุนนาค) พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพของท่าน เมื่อ พ.ศ. 2456 (นวลจันทร์ รัตนากร และคนอื่น ๆ 2524: 92-93)

สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพทรงเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้ประเพณีการพิมพ์หนังสือแจกในงานต่าง ๆ แพร่หลายยิ่งขึ้น ในระยะที่ทรงดำรงตำแหน่งนายกหอพระสมุดสำหรับพระนครในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ทรงตรวจสอบชำระและชักชวนผู้มีจิตศรัทธา ให้จัดพิมพ์หนังสือแจกในงานศพโดยใช้หนังสือในหอพระสมุดเป็นหลัก เพราะเห็นว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่าควรเผยแพร่ให้คนทั่วไปได้อ่าน หนังสืองานศพเล่มไหนที่ใช้ต้นฉบับของหอพระสมุด สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ทรงนิพนธ์คำนำอธิบายที่มาของเรื่องประกอบไปด้วยถ้าเล่มไหนมีเนื้อหาบ่อยจะทรงรวบรวมเรื่องอื่นที่มีเนื้อหาประเภทเดียวกันเข้าไว้ด้วยกัน เช่น เรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เข้าชุดรวมกัน เป็นเล่ม ให้ชื่อว่า "ประชุมพงศาวดาร" เป็นต้น (หนังสืองานศพจาก "เมรุ" สูตลาต 2539: 8-9) นับเป็นการสะท้อนจำนวนเรื่องและขอบเขตเนื้อหาในหนังสืออนุสรณ์งานศพได้อย่างชัดเจน

ลักษณะของหนังสืออนุสรณ์งานศพ

หนังสืออนุสรณ์งานศพเป็นหนังสือที่มีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างจากหนังสือทั่วไป หนังสือประเภทนี้มีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ ชีวิตประวัติ คำไว้อาลัย และเนื้อเรื่อง มีหนังสือหลายเล่มมีเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่ง หรือ มีเพียง 2 ส่วน แล้วแต่การจัดทำ ซึ่งสามารถรวบรวมรูปแบบของหนังสืออนุสรณ์งานศพ และตัวอย่างได้ดังนี้

1. ชีวิตประวัติของผู้ตายทั้งเล่ม เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพของผู้ช่วยศาสตราจารย์ วัฒนาศิริ นรพัทธก โดยผู้จัดทำเสนอเฉพาะชีวิตประวัติของผู้ตายเท่านั้น ไม่มีส่วนประกอบอื่นใดอีก

2. คำไว้อาลัยทั้งเล่ม เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพของสุภา ศิริमानนท์ ซึ่งเสนอชีวประวัติ 1 เล่ม และคำไว้อาลัยจากผู้ใกล้ชิดคุ้นเคยโดยเฉพาะอีก 1 เล่ม เนื่องจากไม่สามารถนำมาจัดพิมพ์รวมกันได้ทั้งหมด เพราะจะทำให้หนังสือมีจำนวนหน้ามากเกินไป เป็นการแสดงความผูกพันของบุคคลต่าง ๆ ที่มีต่อผู้ตาย รวมทั้งเป็นการแสดงความขอบคุณจากเจ้าภาพด้วย

3. ชีวประวัติและคำไว้อาลัย เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพของประดิษฐ์ สิทธิไชย ทั้งเล่มมีเพียงส่วนประกอบ 2 ส่วนเท่านั้น ไม่มีการนำเนื้อเรื่องใด ๆ มาจัดพิมพ์เป็นการให้ความสำคัญเฉพาะชีวประวัติและคำไว้อาลัยเท่านั้น

4. ชีวประวัติและเนื้อเรื่อง เป็นหนังสือที่มีส่วนประกอบ 2 ส่วนคือ ชีวประวัติ และเนื้อเรื่องที่น่ามาจัดพิมพ์ ในส่วนชีวประวัตินั้นบางเล่มให้ข้อมูลเพียงปีเกิดและปีตายเท่านั้น ซึ่งถือว่าไม่สมบูรณ์ ในการนำมาศึกษาต้องมีชีวประวัติที่เพียงพอต่อการนำมาวิเคราะห์ได้ เช่น ประวัติการศึกษา ประวัติการทำงาน เป็นต้น

5. ชีวประวัติ คำไว้อาลัย และเนื้อเรื่อง ถ้าหนังสือเล่มใดมีส่วนประกอบครบทั้ง 3 ส่วน ถือว่าเป็นหนังสืออนุสรณ์งานศพที่สมบูรณ์ ซึ่งนอกจากจะให้ข้อมูลชีวประวัติผู้ตายแล้วยังเผยแพร่เนื้อเรื่องซึ่งเป็นวิชาความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ ภาษา เป็นต้น

การนำเสนอข้อมูลในแต่ละส่วนของหนังสืออนุสรณ์งานศพ

การนำเสนอข้อมูลในหนังสืออนุสรณ์งานศพสามารถแบ่งออกเป็น การเขียนชีวประวัติ การเขียนคำไว้อาลัย และการนำเสนอเนื้อเรื่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การเขียนชีวประวัติ มี 2 แบบ คือ การเขียนแบบสั้น และ แบบยาว

การเขียนชีวประวัติแบบสั้น คือ การให้ข้อมูลชีวประวัติผู้ตายตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างสั้น ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ประวัติการศึกษา ประวัติการทำงาน ตำแหน่ง ยศ และบรรดาศักดิ์ที่ได้รับ ซึ่งการเขียนแบบนี้เป็นที่นิยมเขียนกันมาก เนื่องจากเขียนได้ง่าย ไม่ต้องเรียบเรียงภาษาให้สละสลวยน่าอ่าน เมื่อรวบรวมข้อมูลของผู้ตายได้แล้วก็สามารถลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้สะดวก เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพของจอมพลอากาศพื้น รณนภากาศ ฤทธาคนี เป็นต้น

การเขียนชีวประวัติแบบยาว คือ การให้ข้อมูลชีวประวัติผู้ตายแบบบรรยายรายละเอียดเป็นความเรียงพรรณนา เล่าเรื่องราวไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งผู้อ่านได้รับรู้ข้อมูลของผู้ตายเช่นเดียวกับการเขียนชีวประวัติแบบสั้น แต่อาจได้รับความประทับใจจากการอ่านมากขึ้น เนื่องจากมีการบรรยายความรู้สึกที่มีต่อผู้ตายประกอบไปด้วย เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพของท่านผู้หญิงพั๋ว อนุรักษราษฎร์มณฑลทิพย์ เป็นต้น

ผู้เขียนชีวประวัติผู้ตายส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องผู้ใกล้ชิดใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้ตายโดยตลอด หรือเป็นบุคคลที่รู้จักคุ้นเคยกับผู้ตายและครอบครัวให้ความนับถือ หรือ อยู่ร่วมในชุมชนเดียวกัน และ ผู้เขียนชีวประวัติของตัวเอง เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพของ ก.ศ.ร. กุหลาบ ที่พิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานศพให้ตัวเองก่อนตาย 20 ปี เมื่อเสียชีวิตแล้ว ผู้ใกล้ชิดได้นำหนังสือเล่มนี้มาจัดพิมพ์เป็นหนังสืออนุสรณ์งานศพ จัดว่าเป็นหนังสือหายากที่มีคุณค่าเล่มหนึ่ง มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติ ลำดับวงศ์ตระกูลของ ก.ศ.ร.กุหลาบ ที่เป็นผู้เรียบเรียงขึ้นเอง (มนสิกุล โอวาทเภสัชช์ 2538: 42)

การเขียนคำไว้อาลัยในหนังสืออนุสรณ์งานศพ คำไว้อาลัยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความเป็นหนังสืออนุสรณ์งานศพโดยเฉพาะ ไม่มีการจัดพิมพ์ในที่อื่นใดอีก ส่วนมากจะกล่าวถึงคุณความดีของผู้ตาย แสดงความรัก ความอาลัย ความผูกพันระหว่างผู้เขียนกับผู้ตายว่ามีความเกี่ยวข้องกันในระดับใด รูปแบบการเขียนคำไว้อาลัย เป็นการเขียนแบบบรรยายความรู้สึกในด้านดี ความประทับใจในบุคลิก ลักษณะนิสัยของผู้ตายหรือเป็นการแสดงความเศร้าโศกเสียใจต่อการจากไปของผู้ตาย คำไว้อาลัยในหนังสืออนุสรณ์งานศพส่วนใหญ่เป็นรูปแบบความเรียง ซึ่งบางครั้งทำให้ผู้อ่านที่ไม่เคยรู้จักผู้ตายมาก่อนเกิดความรู้สึกประทับใจในประวัติชีวิตของผู้ตาย ได้แง่คิดในการดำเนินชีวิตจากการอ่านได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่าผู้เขียนคำไว้อาลัยส่วนใหญ่แล้วคือญาติพี่น้องของผู้ตายโดยเฉพาะผู้ที่เป็นสามีภรรยา พี่น้องสายเลือดเดียวกันตลอดจนเครือญาติใกล้ชิด หรือเป็นบุคคลอื่นที่ผู้ตายใช้ชีวิตร่วมอยู่ในสังคมเดียวกัน เช่น เพื่อนร่วมงานในที่ทำงานเดียวกัน ผู้อยู่ในวงงานอาชีพเดียวกัน ลูกค้าที่ติดต่อดูธุรกิจกันเป็นประจำ หรือเป็นผู้ที่คุ้นเคยกับญาติพี่น้องของผู้ตาย ซึ่งคำไว้อาลัยนี้ถือเป็นธรรมเนียมของสังคมไทยรูปแบบหนึ่ง เป็นส่วนสำคัญของหนังสืออนุสรณ์งานศพที่มีการจัดทำกันมาโดยเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น

การนำเสนอเนื้อเรื่องในหนังสืออนุสรณ์งานศพ ยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน เนื่องจาก การคัดเลือกเรื่องที่น่ามาจัดพิมพ์ ผู้จัดทำเลือกเรื่องตามที่ตนเองพอใจ และคิดว่ามีประโยชน์ต่อ ผู้อื่น โดยไม่สนใจว่าจะมีผู้อ่านหรือไม่ เช่น เรื่องทางด้านศาสนา ทำให้ภาพของหนังสืออนุสรณ์ งานศพในสายตาของบุคคลทั่วไปเป็นหนังสือที่น่าเบื่อ ไม่มีอะไรน่าสนใจ มีแต่เรื่องธรรมดา โดยไม่ทราบมาก่อนว่ามีเนื้อหาในทุกสาขาวิชาที่สามารถนำไปศึกษาได้

การนำเสนอเนื้อเรื่องมีตั้งแต่ 1 เรื่องขึ้นไปจนถึงหลายสิบเรื่องซึ่งขึ้นอยู่กับผู้จัดทำ เนื้อเรื่องอาจอยู่ส่วนแรก มีชีวประวัติอยู่ท้ายเล่ม เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพของหม่อมราชวงศ์ กุณตี อ่องระเบียบ หรือ อยู่ส่วนหลังของชีวประวัติและคำไว้อาลัยในเล่ม หนังสือบางเล่มก็มี เฉพาะเนื้อเรื่องเท่านั้น ถ้าไม่เห็นชื่อและภาพถ่ายของผู้ตายก็คงไม่ทราบว่าเป็นหนังสืออนุสรณ์ งานศพ แสดงให้เห็นว่าผู้จัดทำเลือกหนังสือที่มีการจัดพิมพ์มาแล้วไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาในสาขา วิชาใดก็ตามนำไปให้โรงพิมพ์จัดพิมพ์ และแทรกรูปภาพซึ่งมีเพียงแคชชื่อผู้ตาย และปีเกิดปีตาย เท่านั้น ทำให้ไม่สามารถทราบได้ว่าผู้ตายเป็นใคร มีความเป็นมาอย่างไรบ้างซึ่งเป็นที่น่า เสียหายอย่างยิ่ง ผิดกับหนังสืออนุสรณ์งานศพบางเล่มที่ผู้จัดทำมีความตั้งใจ บรรจงเรียงร้อย ตัวอักษรขึ้นเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจ ด้วยความรู้สึกที่ว่าเปรียบเสมือนการทดแทนบุญคุณ ผู้ล่วงลับ เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพที่คุณหญิงจันทรี รัตนิน จัดทำ 2 เล่ม คือ "โคกอัน เกษม" ซึ่งเป็นหนังสืองานศพของบัญชา ล้ำชา และ "ดูจนาวากลางสมุทร" ซึ่งเป็นหนังสือ งานศพของสุวิทย์ หวังหลี่ เป็นต้น (หนังสืองานศพ จาก "เมรุ" สู่ตลาด 2539: 13)

ลักษณะการจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานศพ

จากการศึกษาของผู้วิจัยในเรื่องการจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานศพ ได้แก่ การจัดทำ รูปเล่ม ประกอบด้วยลักษณะหน้าปก ภาพประกอบ ขนาด จำนวนหน้า จำนวนเรื่อง และ สารบัญคั่นเรื่อง พบว่ามีลักษณะดังนี้ คือ

ลักษณะหน้าปก

ลักษณะหน้าปกของหนังสืออนุสรณ์งานศพเดิมนิยมใช้เพียง 2 สี คือขาวและดำ และ ไม่มีรูปภาพใด ๆ บนปก หรือถ้ามีรูปภาพจะเป็นภาพขาวดำของผู้ตาย ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลง ตามระยะเวลาที่ผ่านมา เกิดรูปแบบแปลกใหม่ มีรูปภาพบนปก สีสันสดใส เหมือนหนังสือทั่วไป

เพื่อ ดึงดูดความสนใจจากผู้อ่าน เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพของบุญขึ้น เตชะกัมพูชที่มีรูปภาพหน้าปกเป็นรูปดอกไม้สีเหลืองบนพื้นสีดำ เป็นต้น

ภาพประกอบในหนังสืออนุสรณ์งานศพ

ภาพประกอบในหนังสืออนุสรณ์งานศพประกอบด้วย ภาพผู้ตาย และ ภาพประกอบเนื้อเรื่องในเล่ม ภาพผู้ตายจะเป็นภาพในอริยาบถต่าง ๆ ในขณะยังมีชีวิตอยู่ ตลอดจนภาพในงานศพผู้ตายด้วย ส่วนภาพประกอบเนื้อเรื่องในระยะแรกไม่มีภาพประกอบ แต่ถ้ามีจะเป็นภาพขาวดำ ส่วนในระยะหลังมีภาพประกอบเพิ่มมากขึ้นทั้งภาพสี และ ภาพขาวดำ ซึ่งขึ้นอยู่กับเนื้อเรื่องที่นำมาจัดพิมพ์ด้วย เช่น เนื้อหาทางด้านธรรมะ ไม่จำเป็นต้องมีภาพประกอบ นอกจากเนื้อหาทางโบราณสถานที่สำคัญ เช่น วัดบางแห่งซึ่งมีศิลปวัตถุที่ทรงคุณค่าหรือเนื้อหาทางด้านภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว ถ้ามีภาพประกอบด้วยจะทำให้ น่าอ่านมากขึ้น

ขนาด

ขนาดของหนังสืออนุสรณ์งานศพมีการจัดทำในหลายรูปแบบ เท่าที่รวบรวมได้มี 3 ขนาด คือ ขนาด A4 ขนาด A5 และ ขนาด A6

ขนาด A4 คือ 8.25" x 11.75" ซึ่งเป็นขนาดที่มีผู้นิยมมากที่สุด

ขนาด A5 หรือ ขนาดพ็อกเก็ตบุ๊ก เป็นขนาดที่กะทัดรัด สะดวกต่อการพกพา

ขนาด A6 เป็นขนาดครึ่งของพ็อกเก็ตบุ๊ก มีผู้จัดทำอยู่บ้าง แต่มีจำนวนน้อย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือสวดมนต์ ซึ่งมีขนาดรูปเล่มที่สะดวกต่อการใช้

จำนวนหน้าของหนังสืออนุสรณ์งานศพ

จำนวนหน้าของหนังสืออนุสรณ์งานศพมีจำนวนไม่แน่นอนแล้วแต่ปริมาณของเนื้อเรื่อง บางครั้งมีเพียงเรื่องเดียวแต่มีจำนวน 201 หน้าขึ้นไป หรือ เนื้อเรื่อง 10 เรื่องขึ้นไปแต่มีจำนวนไม่ถึง 200 หน้า ซึ่งไม่มีเกณฑ์ในการวัดที่แน่นอนว่าจำนวนหน้าเท่าใดจึงจะเหมาะสม

จำนวนเรื่องและสารบัญคั้นเรื่องในหนังสืออนุสรณ์งานศพ

จำนวนเรื่องและสารบัญคั้นเรื่องในหนังสืออนุสรณ์งานศพมีจำนวนเรื่องที่แตกต่างกัน มีทั้งงานเขียนเพียงเรื่องเดียว และงานรวมเรื่อง ซึ่งหน้าสารบัญคั้นเรื่องจะเป็นสิ่งที่บอกผู้อ่านได้ว่าในหนังสือแต่ละเล่มมีเรื่องเกี่ยวกับอะไรบ้าง ถ้าเป็นหนังสือที่มี 1 เรื่อง จะเป็นการกล่าวถึงเนื้อหาในประเด็นปลีกย่อยต่าง ๆ ซึ่งเป็นลักษณะของหนังสือทั่ว ๆ ไป ส่วนงานรวมเรื่องใน

หนังสืออนุสรณ์งานศพนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีสารบัญคั้นเรื่อง เนื่องจากเนื้อเรื่อง
ทุกเรื่องอาจจะไม่ได้อยู่ในสาขาวิชาเดียวกัน ซึ่งถ้าไม่มีหน้าสารบัญ อาจทำให้ผู้อ่านไม่
สามารถอ่านเรื่องที่ต้องการได้

ขอบเขตเนื้อหาของเรื่องในหนังสืออนุสรณ์งานศพ

การคัดเลือกเรื่องที่จะนำมาจัดพิมพ์ จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่าการคัดเลือก
เรื่องมาจัดพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์งานศพ ผู้เลือกเรื่องที่จะนำมาจัดพิมพ์อาจจะใช้สิ่งต่าง ๆ ที่
เกี่ยวข้องกับผู้ตาย หรือพิจารณาเลือกเรื่องที่มีสัมพันธ์กับผู้ตายเป็นหลัก เช่น ผลงานของผู้ตาย
อาชีพ ความสนใจ ชีวิตประวัติ วงศ์ตระกูล สาเหตุการตาย เรื่องในภูมิภานาของผู้ตายตลอดจน
เรื่องที่สะท้อนการดำเนินชีวิต หรือไม่เช่นนั้นเรื่องที่เลือกมาพิมพ์อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับ
ผู้ตายแต่อย่างใด สำหรับเรื่องที่มีสัมพันธ์กับผู้ตายสามารถจำแนกออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ผลงานของผู้ตาย โดยการนำเอาผลงานของผู้ตายมาจัดพิมพ์ อาจจะ
เป็นผลงานเขียน หรือ ผลงานประดิษฐ์คิดค้นก็ได้ ส่วนใหญ่มักคัดงานชิ้นเด่น ๆ ที่เป็นที่รู้จัก
นิยมชมชอบ และมีประโยชน์ต่อผู้สนใจทั่วไป เช่น เรื่องที่มีเนื้อหาทางด้านการออกแบบ
เขียนโดยผู้ตายที่เป็นอาจารย์ทางด้านมัณฑนศิลป์ ในหนังสืออนุสรณ์งานศพของจักร ศิริพานิช
2. อาชีพของผู้ตาย ถ้าผู้ตายประกอบอาชีพเกี่ยวกับอะไร เนื้อเรื่องจะมีเนื้อหา
เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เช่น ผู้ตายเป็นอาจารย์สอนคณิตศาสตร์ เรื่องที่นำมาลงจะเป็นเรื่องของ
คณิตศาสตร์แทบทั้งหมด เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพของลัยอาจ ภมะลาภา
3. ความสนใจของผู้ตาย เช่น ผู้ตายมีความสนใจเรื่องการปรุงอาหาร เนื้อหาในเล่ม
จะเป็นวิธีการปรุงอาหารประเภทต่าง ๆ ในหนังสืออนุสรณ์งานศพของกรุณา อุทยานิน
4. ชีวิตประวัติผู้ตาย หนังสืออนุสรณ์งานศพบางเล่มที่เป็นบุคคลสำคัญ มีตัวอย่าง
การต่อสู้ชีวิตที่น้อยคนนักสามารถก้าวมายืนอยู่ในจุดที่มีชื่อเสียง ซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างแก่
ผู้อ่านได้ เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพของสัจด์ ชลชอย

5. วงศ์ตระกูล กล่าวถึงลำดับเครือญาติในวงศ์สกุลเดียวกันเท่าที่สามารถสืบค้นย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ได้ นับว่าเป็นเรื่องที่มีค่าในเชิงประวัติศาสตร์ด้วย เช่น ประวัติตระกูลสุวรรณรงค์ ในหนังสืออนุสรณ์งานศพของพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร

6. สาเหตุการตาย เป็นเรื่องโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้ตายเสียชีวิต เช่น โรคไต ในหนังสืออนุสรณ์งานศพของมยุเร็ก ภัทสรศิริ

7. เรื่องในภูมิลาเนาของผู้ตาย เป็นการนำเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ที่ผู้ตายเกิดและดำเนินชีวิตอยู่ที่นั่น เช่น เรื่อง เพชรบุรี ในหนังสืออนุสรณ์งานศพของเลียม ศุระพานิช

8. การดำเนินชีวิต เป็นการนำเรื่องราวเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้ตายมาเล่าให้ฟัง เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น เช่น หนังสืออนุสรณ์งานศพของสุข กงกะนันท์

แหล่งที่มาของเรื่องในหนังสืออนุสรณ์งานศพ

เนื้อเรื่องที่น่ามาจัดพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์งานศพมีแหล่งที่มาต่าง ๆ กัน ถ้าเป็นงานเขียนที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่มาแล้ว อาจเป็นบทความในวารสาร บทหนึ่งในหนังสือ หรือเป็นหนังสือทั้งเล่ม นอกจากนี้ยังมีแหล่งอื่น ๆ ได้แก่ ธรรมเนียมเทศนา คำบรรยาย และ อภิปรายจดหมาย หรือ บทวิทยุ การคัดเลือกเรื่องที่น่ามาจัดพิมพ์ส่วนใหญ่เลือกเรื่องที่มีอยู่แล้วในหลาย ๆ โอกาส ตลอดจนคิดบางส่วนของจดหมายในแหล่งต่าง ๆ ตามเนื้อหาที่ต้องการ อาจจะเป็นสาขาวิชาใดสาขาวิชาหนึ่ง หรือ มากกว่าหนึ่งสาขาก็ได้

ธรรมเนียมเทศนา เป็นการนำพระธรรมเทศนาของพระสงฆ์เนื่องในโอกาสต่าง ๆ มาจัดพิมพ์ในหนังสือ เช่น พระธรรมเทศนาในงานพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7

คำบรรยาย หรือ คำอภิปราย นำมาจากบทบรรยายที่มีผู้กล่าวไว้ในโอกาสต่าง ๆ เช่น คำบรรยายในวันรัชดาภิเษกของอดีตปลัดกระทรวงเศรษฐกิจ ในหนังสืออนุสรณ์งานศพของหลวงถวิลเศรษฐนิยการ

จดหมาย เป็นการนำงานเขียนที่เป็นจดหมายมาพิมพ์ลงในหนังสือ เช่น พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระปิยมหาราชพระราชทานเจ้าพระยาวรวงศ์ไพบูลย์ ใน หนังสืออนุสรณ์งานศพของหม่อมหลวงเรียบ สนิทวงศ์

บทวิหิต เป็นการนำบทบรรยายในรายการวิหิตที่ออกอากาศเป็นประจำมาลงพิมพ์

ผู้เขียนเรื่องที่น่ามาจัดพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์งานศพ

ผู้เขียนเรื่องมีทั้งที่เป็นบุคคล และนิติบุคคล และ บางเรื่องก็ไม่ระบุผู้เขียนเรื่องไว้ บางเรื่องเป็นงานที่สามารถนำไปอ้างอิงได้ เพราะเขียนโดยผู้ที่อยู่ในวงวิชาชีพนั้นโดยตรง เช่น เรื่องโรคภัยไข้เจ็บที่เขียนโดยแพทย์เฉพาะทางในเรื่องนั้น ซึ่งจะทราบได้จากคุณวุฒิของผู้เขียนที่ระบุไว้ในแต่ละเรื่อง โดยจะบอกตำแหน่งของหน้าที่การงานในปัจจุบันขณะที่เขียนเรื่องนั้นอยู่

แหล่งที่พิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานศพ

แหล่งที่พิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานศพส่วนมากแล้วเป็นโรงพิมพ์สำนักพิมพ์ หรือหน่วยงานที่สังกัดเอกชน โดยวัตถุประสงค์ของการจัดทำหนังสืออนุสรณ์งานศพเป็นการทำขึ้นเพื่อแจกเป็นที่ระลึกแก่ผู้ไปร่วมงานศพ ซึ่งไม่สามารถทำรายได้ให้กับผู้จัดทำได้ การจัดทำหนังสือเหล่านี้ผู้จัดทำต้องเป็นผู้มีฐานะดีพอสมควร และเป็นผู้ที่เป็นที่รู้จักกันในวงสังคม และการหาแหล่งที่พิมพ์จึงไม่เจาะจงว่าต้องเป็นของหน่วยงานใด นอกจากหนังสือที่มีเนื้อหาทางด้านศาสนา แหล่งที่พิมพ์ที่ปรากฏชื่อบ่อยที่สุด คือ มหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางด้านนี้โดยตรง

แหล่งรวบรวมหนังสืออนุสรณ์งานศพ

ในอดีตหนังสืออนุสรณ์งานศพเป็นหนังสือประเภทที่ไม่มีจำหน่ายตามร้านขายหนังสือทั่วไป ผู้อ่านจะได้หนังสือประเภทนี้จากการไปร่วมงานศพ หรือ ผู้ที่ได้รับแจกหนังสืออนุสรณ์งานศพได้นำมาบริจาคให้ห้องสมุด เนื่องจากเห็นว่ามีข้อเขียนที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านเมื่อเวลาผ่านไปหนังสืออนุสรณ์งานศพกลับเป็นที่ต้องการของบุคคลต่างๆ เพื่อนำไปสะสมและให้ประโยชน์ทางวิชาการ จึงก่อให้เกิดการซื้อขายหนังสืออนุสรณ์งานศพขึ้น แหล่งที่รวบรวม

หนังสือประเภทนี้สามารถแบ่งได้ตามวัตถุประสงค์ของการรวบรวมเป็น 2 ประเภทคือ รวบรวมไว้เพื่อจำหน่ายและรวบรวมไว้เพื่อให้บริการแก่ผู้อ่าน

แหล่งที่รวบรวมเพื่อจำหน่าย

ในปัจจุบันมีการจำหน่ายหนังสือในร้านจำหน่ายหนังสือเก่าซึ่งเป็นที่รู้จักดีของผู้ที่สะสมหนังสือประเภทนี้ เช่น ร้านหนังสือไพศาล และร้านอาหารสมอง ตั้งอยู่ชั้นใต้ดินในห้างสรรพสินค้าย่านลาดพร้าว (ธุรกิจหลังความตาย อนุสรณ์งานศพคนดัง 2543: 1-2) หนังสืออนุสรณ์งานศพเป็นหนังสือที่สามารถขายได้เรื่อย ๆ คนที่มาหาหนังสือประเภทนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาประวัติบุคคลสำคัญ และ อ่านเนื้อหาในเล่มเพื่อความรู้ ตลอดจนเก็บสะสมด้วย หนังสืออนุสรณ์งานศพที่เป็นที่สนใจของนักสะสมหนังสือประเภทหนึ่ง คือ อนุสรณ์งานศพของนักธุรกิจใหญ่ๆ ซึ่งมีคนจำนวนหนึ่งต้องการศึกษาแนวทางความสำเร็จในการประกอบธุรกิจการค้า ส่วนหนังสืออนุสรณ์งานศพเล่มที่ใหม่ที่สุด และ ถูกถามหามากที่สุดในเวลานี้ คือ หนังสืออนุสรณ์ของ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ โดยมีราคา 900-1,200 บาท ส่วนอีกเล่มหนึ่ง คือ หนังสือรายชาติ "นักรบ" 11 คน ซึ่งเป็นอนุสรณ์นายทหารที่ประสบอุบัติเหตุเฮลิคอปเตอร์ตกที่จังหวัดกาญจนบุรี

ตลาดหนังสือเก่าที่ตลาดนัดสวนจตุจักรเป็นตลาดหนังสืออนุสรณ์งานศพที่สำคัญแหล่งหนึ่ง จากการสำรวจตลาดหนังสืออนุสรณ์งานศพพบว่าเนื้อหาที่ได้รับความนิยมน้อย ราคาไม่ค่อยดีนัก คือ หนังสือที่มีเนื้อหาด้านตำราอาหาร, โรคภัยไข้เจ็บ และ ธรรมะต่างๆ ไป และได้มีการจัดอันดับหนังสืออนุสรณ์งานศพเล่มที่ถูกถามหามากที่สุด ดังนี้ (หนังสืองานศพ จาก "เมรุ" สูตลาด 2539: 9)

1. สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ หรือสมเด็จพระนางเรือล่ม กับ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพชรรัตน์ (หนังสือสวดมนต์) ราคา 10,000 บาท
2. สมหมาย ยุนตระกูล (BANGKOK RECORDER) ราคา 2,000 บาท
3. เพ็ญ เวชชาชีวะ (เครื่องถ้วยลายคราม) ราคา 1,200 บาท
4. ม.ล. ปิ่น มาลากุล (เรื่องเกี่ยวกับละคร 1 เซ็ต 8 เล่ม) ราคา 1,000 บาท
5. สวัสดิ์ ไสสถานุเคราะห์ ราคา 700-800 บาท
6. พล.ต.ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเซต 3 เล่ม ราคา 500-600 บาท
7. เรือโทพระยาวิจิตรนาวิและนายนาวาเอกพระขำนิกลการ (หนังสือตำนานเรือรบไทย) ราคา 150 บาท

แหล่งที่รวบรวมเพื่อให้บริการ

แหล่งหนึ่งที่สะสมหนังสืออนุสรณ์งานศพไว้มากที่สุด กลับไม่ใช่ประเทศไทย แต่อยู่ในประเทศญี่ปุ่น ในห้องสมุดศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยเกียวโตซึ่งได้มาโดยการซื้อต่อจาก จรัส พิภูล นักสะสมเหรียญที่ระลึก และ นักสะสมหนังสือด้วยของเมืองไทย มีจำนวนกว่า 4,000 เล่ม (หนังสืออนุสรณ์งานศพจาก "เมรุ" สุตลาต 2539: 12)

อย่างไรก็ดี แหล่งรวบรวมหนังสืออนุสรณ์งานศพที่มีการจัดเก็บอย่างมีระบบ และ ให้บริการผู้อ่านนั้น คือ ห้องสมุดประเภทต่าง ๆ แหล่งที่คาดว่าจะมีหนังสือเหล่านี้เป็นจำนวนมาก ซึ่งแบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ ห้องสมุดวัด หอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นห้องสมุดที่รวบรวมเฉพาะหนังสืออนุสรณ์งานศพ ไม่มีหนังสือประเภทอื่น ๆ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2515 โดยความริเริ่มของนเรศ นโรปกรณ์ (นงลักษณ์ ไม่น่ายากิจ 2521: 47-48) ซึ่งมีความคิดว่าจะหาสถานที่ไว้เก็บหนังสือเหล่านี้เพื่อให้บริการแก่คนทั่วไป จนมาได้สถานที่ที่อาคารทรงไทย ภ.ป.ร. ที่วัดบวรนิเวศวิหาร โดยใช้ห้องโถงชั้นล่าง ส่วนชั้นบนเป็นพิพิธภัณฑ์ทางพุทธศาสนา หนังสืออนุสรณ์งานศพในห้องสมุดนี้มีการจัดแบ่งหมวดหมู่อย่างเป็นระบบตั้งแต่ที่ได้เปิดให้บริการเป็นต้นมา โดยให้อาชีพของผู้ตายเป็นหลักในการแยกหมวดหมู่เนื้อหาของหนังสือ โดยให้หมวด 900 ชีวิตประวัติของการจัดหมู่หนังสือระบบทศนิยมดิวอี้ และ มีการจัดทำเครื่องมือช่วยค้นคือ บัตรรายการ ประกอบด้วย

1. บัตรรายนามผู้วายชนม์ คือ บัตรหลักที่มีชื่อผู้ตายเป็นรายการหลัก
2. บัตรแจ้งหมู่หนังสือ จัดเรียงตามลำดับเลขหมู่หนังสือ เป็นคู่มือสำหรับปฏิบัติงาน
3. บัตรชื่อเรื่อง
4. บัตรผู้แต่ง
5. บัตรหัวเรื่อง

การทำเครื่องมือช่วยค้นเหล่านี้ทำให้ผู้ใช้ทราบว่าคุณตายที่มีหนังสืออนุสรณ์งานศพมากกว่า 1 เล่มนั้นมีหนังสือเล่มใดบ้างที่จัดทำในงานศพของคุณตายคนนั้น และ ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงเนื้อหาในหนังสือแต่ละเล่มได้ด้วย แต่ในปัจจุบันห้องสมุดแห่งนี้ขาดเจ้าหน้าที่

ประจำคอยดูแลให้บริการ รวมทั้งการจัดหมวดหมู่หนังสือที่ได้รับเข้ามาใหม่เป็นระยะ ๆ ทำให้ไม่สามารถค้นคว้าหนังสืออนุสรณ์งานศพในระยะปัจจุบันได้อีกทั้งเวลาที่ให้บริการจำกัด คือ ให้บริการเฉพาะวันอาทิตย์ เวลา 13.00-16.00 น. จึงไม่สะดวกในการเข้าไปศึกษาค้นคว้า นอกจากนี้การให้บริการในระบบชั้นปิด และผู้ดูแลห้องสมุดมีหน้าที่อื่น ๆ ต้องดูแลรับผิดชอบภายในวัด และไม่สามารถให้บริการตลอดเวลาที่เปิดเหมือนห้องสมุดทั่วไป จึงเป็นข้อจำกัดของการใช้และทำให้ขาดผู้สนใจใช้ประโยชน์จากหนังสืออนุสรณ์งานศพเท่าที่ควรจะเป็น

หอสมุดแห่งชาติ เป็นแหล่งที่รวบรวมหนังสืออนุสรณ์งานศพไว้เป็นจำนวนมาก หนังสืออนุสรณ์งานศพจัดเก็บรวมไว้กับหนังสือทั่วไปโดยแยกตามหมวดหมู่เนื้อหาของหนังสือ แต่ละเล่ม เครื่องมือช่วยค้น มี 3 ประเภท คือ บัตรรายการ การเข้าถึงรายการสาธารณะโดยวิธีออนไลน์ หรือระบบ OPAC (Online Public Access Catalog) และ บรรณานุกรมแห่งชาติ

บัตรรายการค้นได้จากบัตรเรื่อง และ บัตรชื่อเรื่อง

OPAC ค้นได้จากหัวเรื่อง ชื่อเรื่อง และคำสำคัญ

บรรณานุกรมแห่งชาติ เป็นสิ่งพิมพ์ที่หอสมุดแห่งชาติจัดทำขึ้น เป็นการรวมรายชื่อหนังสือใหม่ที่หอสมุดแห่งชาติได้รับในช่วงเวลาต่าง ๆ กัน ซึ่งจะมีรายชื่อหนังสืออนุสรณ์งานศพอยู่ในส่วนท้ายเล่มเมื่อได้รายชื่อแล้ว จึงไปหาตัวเล่มบนชั้นตามเลขหมู่ที่ระบุไว้

ห้องสมุดมหาวิทยาลัย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยได้รับหนังสืออนุสรณ์งานศพ เป็นหนังสือบริจาค จึงไม่ต้องใช้เงินงบประมาณในการจัดหาเข้าห้องสมุด ห้องสมุดต้องเลือกจัดเก็บหนังสืออนุสรณ์งานศพเฉพาะบางเล่มที่เป็นประโยชน์และเป็นที่ต้องการของผู้ใช้ห้องสมุดเท่านั้น หนังสืออนุสรณ์งานศพจึงไม่ใช่หนังสือหลักของห้องสมุดมหาวิทยาลัย นอกจากบางแห่งที่จะให้ความสำคัญกับหนังสือประเภทนี้ ก็จะจัดแยกออกไปจัดเก็บโดยเฉพาะ ไม่ปะปนกับหนังสือทั่วไป เช่น หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยให้เลขตามตัวอักษรของชื่อเจ้าของชีวประวัติ การค้นค้นได้จากบัตรชื่อเจ้าของชีวประวัติ สำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยอื่น ๆ จัดหนังสืออนุสรณ์งานศพไว้บนชั้นตามหมวดหมู่เนื้อหาพร้อมกับหนังสืออื่น ๆ สำหรับห้องสมุดที่ใช้ระบบอัตโนมัติในการให้บริการ สามารถค้นได้จาก OPAC โดยค้นจากคำสำคัญ หรือ หัวเรื่อง หรือ ให้บัตรรายการหัวเรื่อง และชื่อเรื่อง

นอกจากนี้ห้องสมุดโรงเรียน และห้องสมุดประชาชน ก็เป็นแหล่งที่รวบรวมจัดเก็บหนังสืออนุสรณ์งานศพไว้เพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ ซึ่งโดยวัตถุประสงค์ในการจัดทำหนังสืออนุสรณ์งานศพคือ จัดทำขึ้นเพื่อแจก จึงมีผู้บริจาคหนังสืออนุสรณ์งานศพให้แก่ห้องสมุดทั้งสองประเภทนี้ และผู้อ่านคือเด็กและผู้ใหญ่ที่สามารถศึกษาหาความรู้จากหนังสืออนุสรณ์งานศพได้ จากส่วนประกอบต่าง ๆ ในหนังสือที่มีความน่าสนใจ ซึ่งบางครั้งไม่สามารถหาจากหนังสือทั่วไปได้ คือ ชีวิตประวัติของผู้ตาย และ คำไว้อาลัย ส่วนประกอบทั้ง 2 ส่วนนี้เหมาะกับผู้อ่านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งชีวิตของคนแต่ละคนก็ไม่ซ้ำกัน ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้จากการอ่านชีวประวัติ คือ ได้แนวทางในการดำเนินชีวิตจากประสบการณ์ของเจ้าของชีวประวัติแต่ละคน โดยเฉพาะผู้ที่ประสบความสำเร็จจากการทำธุรกิจต่าง ๆ และยังได้แนวทางในการประกอบอาชีพด้วย ส่วนเรื่องที่น่าสนใจในหนังสือก็มีความหลากหลาย ซึ่งก็เหมาะกับผู้อ่านที่มีความสนใจในการอ่านที่แตกต่างกันไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุพัฒน์ สองแสงจันทร์ (2513) ศึกษาประเภทเนื้อหาของหนังสืออนุสรณ์งานศพที่คัดลอกเรื่องจากหอสมุดแห่งชาติและ เรื่องที่ได้จากแหล่งอื่น ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2501-2510 โดยศึกษาแนวโน้มในความสนใจของสังคมในแต่ละปีที่มีต่อเนื้อหาของหนังสืออนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ ในด้านปริมาณ ผลการวิจัย พบว่าเรื่องที่น่าสนใจในหนังสืออนุสรณ์งานศพน้อยที่สุดคือ เรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนา รองลงไปเป็นเรื่องเกี่ยวกับประเทศไทย เช่น วรรณคดีไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และศิลปะของประเทศไทย เรื่องที่ไม่เคยตีพิมพ์เลยส่วนใหญ่เกี่ยวกับต่างประเทศ เช่น วรรณคดี ภาษา ประวัติศาสตร์ต่างประเทศ ยกเว้นภาษาอังกฤษ

อรุณ สุภัทรากุล (2518) ได้ศึกษาในเรื่องเดียวกันนี้ ในเวลาต่อไป คือ ปี พ.ศ. 2511-2515 ผลการวิจัยพบว่าสังคมยังให้ความสนใจต่อหมวดศาสนาเป็นอันดับสูงสุด รองลงมาเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงคือ เป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ประยุกต์ และสังคมศาสตร์ และเรื่องที่มีการตีพิมพ์น้อยที่สุด คือ วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ และ ภาษาศาสตร์ ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงประเภทเนื้อหาของเรื่องที่ตีพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์งานศพซึ่งมีหลายสาขา และ ความนิยมของผู้พิมพ์ในการคัดเลือกเรื่องมาพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์งานศพ

สุนีย์ ดาราศิลป์ (2521) ได้จำแนกผลงานจากชีวประวัติที่ปรากฏในหนังสืออนุสรณ์งานศพระหว่างปี พ.ศ. 2516-250 ในด้านวรรณกรรม ศิลปกรรม และประดิษฐกรรม และเพื่อรวบรวมชีวประวัติของคนไทย ผลการวิจัยพบว่าปริมาณผลงานด้านวรรณกรรมมีมากที่สุดจำนวน 539 ชื่อเรื่อง รองลงมาเป็นผลงานด้านศิลปกรรม จำนวน 103 ชื่อเรื่อง และ ผลงานด้านประดิษฐกรรมมีเพียง 10 ชื่อเรื่อง ส่วนชีวประวัติบุคคลรวบรวมได้ 175 คน

ชฎาภรณ์ จันทร์ประเสริฐ (2532) ศึกษาความสนใจในการอ่านหนังสืออนุสรณ์งานศพของผู้ใช้ห้องสมุดประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสนใจในการอ่าน สาเหตุในการอ่านและไม่อ่านส่วนต่าง ๆ ในหนังสืออนุสรณ์งานศพ ได้แก่ ชีวประวัติของผู้ตาย คำไว้อาลัย และเนื้อหา ความสนใจของผู้อ่านด้านเนื้อหาสาขาวิชาต่าง ๆ ที่พิมพ์อยู่ในหนังสืออนุสรณ์งานศพ รวมทั้งทัศนคติของผู้อ่านที่มีต่อหนังสืออนุสรณ์งานศพในด้านการจัดพิมพ์ ได้แก่ ลักษณะรูปเล่ม ภาพประกอบ กระดาษ ฯลฯ

ผลการวิจัยพบว่าผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่อ่านหนังสืออนุสรณ์งานศพ สาเหตุในการอ่าน ส่วนใหญ่อ่านเพราะต้องการทราบชีวประวัติของผู้ตาย และเนื้อหาในหนังสืออนุสรณ์งานศพตรงกับความสนใจ ส่วนสาเหตุในการไม่อ่านเป็นเพราะตัวผู้อ่านยังไม่มีควมจำเป็นต้องอ่านในขณะนั้น กับสาเหตุเกี่ยวกับหนังสืออนุสรณ์งานศพ คือ รูปเล่มไม่สวยงาม การจัดพิมพ์ไม่ดี และปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงตัวเล่ม คือ ไม่ได้รับแจกหนังสืออนุสรณ์งานศพ และไม่ทราบว่าห้องสมุดมีหนังสืออนุสรณ์งานศพหรือไม่ ความสนใจในการอ่านเนื้อหาในหนังสืออนุสรณ์งานศพของผู้อ่านแตกต่างกันตามเพศ วัย ระดับการศึกษา และ อาชีพ สำหรับทัศนคติของผู้อ่านที่มีต่อการจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานศพ ผู้อ่านส่วนใหญ่เห็นว่าหนังสืออนุสรณ์งานศพควรมีขนาดเล็กเท่าพ็อกเก็ตบุ๊ก ปกขาว พิมพ์ด้วยอักษรสีดำ ตามที่นิยมจัดทำทั่วไป และปกสวยงาม สะดุดตา มีภาพประกอบเนื้อเรื่อง และ ภาพประกอบในเล่ม โดยใช้กระดาษคุณภาพปานกลาง

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสืออนุสรณ์งานศพจำนวน 4 เรื่อง พบว่าเป็นการศึกษาส่วนประกอบของหนังสืออนุสรณ์งานศพ คือ ส่วนชีวประวัติของผู้ตาย ส่วนเนื้อเรื่องที่นำมาจัดพิมพ์ และ ความสนใจในการอ่านส่วนต่าง ๆ ของหนังสืออนุสรณ์งานศพ แสดงให้เห็นว่าหนังสืออนุสรณ์งานศพมีความน่าสนใจ และเป็นหนังสือที่มีประโยชน์ต่อผู้อ่านเหมือนหนังสือทั่วไป แต่ สิ่งที่แตกต่างกันจากหนังสือทั่วไปคือ เป็นหนังสือที่นำเสนอชีวประวัติของบุคคล

ต่าง ๆ และยังมีคำไว้อาลัย ซึ่งไม่พบในหนังสือทั่วไป มีผู้ศึกษาผลงานจากชีวประวัติที่ปรากฏในหนังสืออนุสรณ์งานศพ คือ สุณีย์ ดาราศิลป์ โดยคัดเลือกหนังสืออนุสรณ์งานศพที่พิมพ์ระหว่างปี พ.ศ. 2516-2520 เฉพาะเล่มที่เจ้าของชีวประวัติในหนังสืออนุสรณ์งานศพมีผลงานในด้านวรรณกรรม หรือ ศิลปกรรม หรือ ประติมากรรม อย่างน้อยหนึ่งด้าน ซึ่งผลการวิจัยพบว่าผลงานด้านวรรณกรรมมีจำนวนมากที่สุด

ส่วนเรื่องที่น่าสนใจพิมพ์ มีผู้ศึกษาขอบเขตเนื้อหาของเรื่อง 2 เรื่อง คือ สุัทฉน์ สองแสงจันทร์ และ อรุณ สุภัทราวุธ โดยศึกษาแนวโน้มความสนใจของสังคมที่มีต่อเนื้อหาในหนังสืออนุสรณ์งานศพในปี พ.ศ. 2501-2510 และ 2511-2515 ตามลำดับ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าไม่มีความเปลี่ยนแปลงคือ เนื้อหาที่มีการนำมาพิมพ์มากที่สุดคือ เนื้อหาในหมวดศาสนา

งานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งเป็นการศึกษาความสนใจในการอ่านหนังสืออนุสรณ์งานศพของผู้ใช้ห้องสมุดประชาชน โดย ขฎาภรณ์ จันทร์ประเสริฐ ซึ่งจะศึกษาว่าผู้อ่านสนใจอ่านส่วนใดในหนังสืออนุสรณ์งานศพบ้าง รวมทั้งสาเหตุในการอ่านและไม่อ่านส่วนต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า ผู้อ่านสนใจอ่านชีวประวัติ และเนื้อหาในเล่มมากกว่าการอ่านคำไว้อาลัย และสาเหตุในการอ่าน คือ ต้องการทราบชีวประวัติของผู้ตาย และอ่านเนื้อหาที่ตรงกับความสนใจ ส่วนสาเหตุที่ไม่อ่าน เพราะยังไม่มีความจำเป็นต้องอ่านในขณะนั้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย